

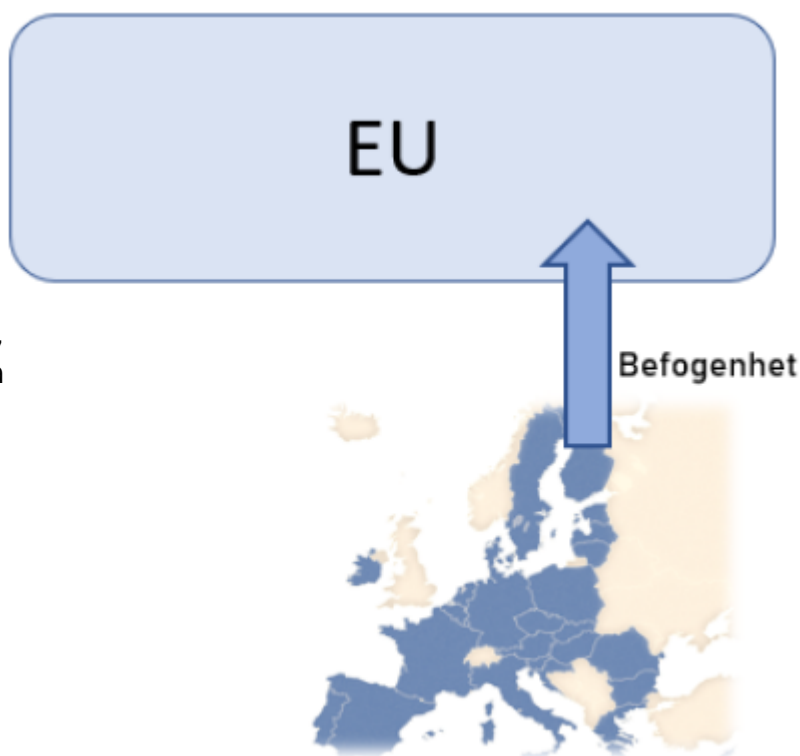
Grundläggande principer

EU-rätt - Grundläggande principer - EU:s institutioner - EU:s lagstiftning - EU:s rättsordning - EU-domstolen

Quiz: <https://forms.office.com/e/jmaQuyQsGm>

Tilldelade befogenheter

Vad EU får göra, och särskilt lagstifta kring bestäms genom att medlemsländerna ger EU kompetens att lagstifta. I fördragen har medlemsländerna bestämt vilka politikområden som EU kan lagstifta inom. Detta genom att medlemsländerna har tilldelat EU befogenheter att göra detta. Det är alltså inte EU, på egen hand, som avgör vilka ansvarsområden man ska gå lagstifta inom utan de är de 27 medlemsländerna som avgör detta.

Det innebär att om att EU ska få ytterligare kompetens, som man idag inte har, måste medlemsländerna tilldela nya befogenheter till EU.

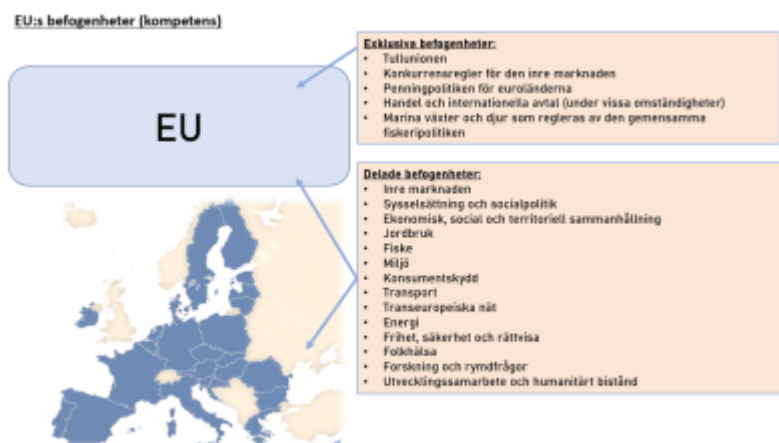
En konsekvens av att medlemsländerna har tilldelat EU befogenheter att lagstifta innebär delvis att man har lämnat ifrån sig en del av sin egen möjlighet att lagstifta, men detta gäller enbart inom vissa specifika områden. EU:s möjlighet att lagstifta är uppdelad på olika nivåer, eller befogenheter.

En sista viktig aspekt är att EU har som uppdrag att uppnå de gemensamma målen som beskrivs i fördragen. Det innebär att EU endast får lagstifta i områden som faller inom EU:s kompetens om det är för att främja och nå de gemensamma målen.

Olika nivåer av tilldelade befogenheter

- Exklusiv befogenhet

- Delad befogenhet
- Befogenhet att stödja, samordna eller komplettera medlemsländernas åtgärder

Exklusiv befogenhet

Inom de exklusiva befogenheterna hittar vi områden som endast EU kan lagstifta om. T ex hittar vi frågor om tullunionen. Dessa frågor är av sådan karaktär att de bästa behandlas på EU-nivå. Om varje land skulle få möjlighet att själv bestämma om tullar skulle det vara svårt att uppnå målet med den inre marknaden.

Exklusiv befogenhet (artikel 3 i EUF-fördraget) – bara EU kan handla.

- Tullunionen
- Konkurrens – regler som behövs för att den inre marknaden ska fungera
- Penningpolitik – för de medlemsländer som har euron som valuta
- Bevarandet av havets biologiska resurser inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken
- Gemensam handelspolitik
- Internationella avtal

Delad befogenhet

När det gäller områden som hör till de delade befogenheterna så är det inte lika givet att dessa politikområden bästa behandlas på EU-nivå. Istället delas möjligheten att lagstifta inom dessa områden mellan EU och medlemsstaterna. Hur man avgör vilken nivå som lagstiftar går att läsa om mer nedan, men i korthet är det subsidiaritetsprincipen som ska vara vägledande.

Om ändamålet med lagen kan uppfyllas bättre på EU-nivå, ska EU lagstifta. Om ändamålet med lagen blir bättre uppfyllt på nationell nivå ska medlemsland lagstifta.

Delad befogenhet mellan EU och medlemsländerna (artikel 4 i EUF-fördraget) – medlemsländerna kan agera bara om EU väljer att inte göra det.

- Inre marknaden
- Socialpolitik – bara de aspekter som anges i EUF-fördraget
- Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning
- Jordbruk och fiske – utom bevarandet av havets biologiska resurser

- Miljö
- Konsumentskydd
- Transport
- Transeuropeiska nät
- Energi
- Område med frihet, säkerhet och rättvisa
- Folkhälsa – säkerhetsfrågor av gemensamt intresse, bara de aspekter som anges i EUF-fördraget
- Forskning, teknisk utveckling och rymden
- Utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd

Befogenhet att stödja, samordna eller komplettera medlemsländernas åtgärder

Inom dessa områden får inte EU lagstifta, men kan vidta åtgärder för att just stödja eller samordna inom följande områden:

- Skydd och förbättring av människors hälsa
- Näringsliv
- Kultur
- Turism
- Utbildning, ungdomsfrågor och idrott
- Civilskydd
- Administrativt samarbete

Allmänna rättsprinciper

Direkt effekt och Företrädeprincipen

I två rättsfall från EU-domstolen på 1960-talet slås några mycket viktiga principer fast för hur fördragen ska tolkas och EU-rätten tillämpas i medlemsstaterna.

Direkt effekt - Van Gend & Loos (Mål 26/62)

Bakgrund: Detta mål gällde ett nederländskt transportföretag, Van Gend & Loos, som importerade varor från Tyskland till Nederländerna. Nederländska tullmyndigheter införde nya tullavgifter, vilket Van Gend & Loos ansåg stridande mot Europeiska ekonomiska gemenskapens (EEG) regelverk.

I rättsfallet säger EU-domstolen: "EEG-fördragets mål (EUF-fördraget), som är att upprätta en gemensam marknad vars funktion direkt berör medborgarna i gemenskapen, innebär att fördraget är något mer än ett avtal som enbart skapar ömsesidiga skyldigheter mellan de avtalsslutande staterna. Denna uppfattning bekräftas av fördragets ingress, som utöver statsledningarna avser folken. På ett mera konkret sätt bekräftas uppfattningen av att det upprättats institutioner med självständiga befogenheter vars utövande berör såväl medlemsstaterna som deras medborgare. [...] Slutsatsen av detta måste bli att gemenskapen (EU) utgör en ny rättsordning inom folkrätten till vars förmån staterna, låt vara på begränsade områden, har inskränkt sina suveräna rättigheter och som inte enbart medlemsstaterna utan även dessas medborgare lyder under."

Princip: Målet ledde till fastställandet av principen om **direkt effekt** inom EU-rätten. EU-domstolen fastslog att vissa bestämmelser i EU-fördraget kan ha direkt effekt, vilket innebär att de skapar rättigheter för individer som de kan åberopa direkt i nationella domstolar. Detta var ett banbrytande steg i att ge EU-lagstiftningen en omedelbar och direkt inverkan på medlemsstaternas medborgare.

Mer om direkt effekt kommer sen i avsnittet om sekundärrätt och i förhållande till direktiv.

Företrädesprincipen - Costa mot ENEL (Mål 6/64)

Bakgrund: Målet gällde en italiensk advokat, Flaminio Costa, mot det statligt ägda energibolaget ENEL. Costa hade motstått att betala sin elräkning som protest mot nationaliseringen av

energisektorn i Italien, vilket han menade stridande mot EEG-fördraget.

I rättsfallet säger EU-domstolen: "Till skillnad från vanliga internationella fördrag infördes genom EEG-fördraget en särskild rättsordning som införlivades i medlemsstaternas rättssystem [...] och som är bindande för deras domstolar. Genom EEG-fördraget upprättade medlemsstaterna en gemenskap med obegränsad varaktighet, utrustad med egna institutioner, rättssubjektivitet, rättskapacitet, behörighet att uppträda internationellt som ställföreträdare och, i synnerhet, med verksamma befogenheter som härrör från en kompetensbegränsning eller en överföring av staternas uppgifter till gemenskapen. Därigenom har staterna [...] inskränkt sina suveräna rättigheter och skapat ett regelverk som är tillämpligt på deras medborgare och på dem själva.

Av dessa faktorer sammantagna följer att den rätt som uppkommit ur fördraget och som härrör från en autonom källa alltså inte, till följd av sin självständiga och särpräglade karaktär, kan rättsligt befinna sig i konflikt med någon som helst nationell lagtext utan att förlora sin gemenskapskaraktär och utan att den rättsliga grunden för själva gemenskapen sätts i fråga. Den överföring som staterna företagit från sin nationella rättsordning till förmån för gemenskapsrättsordningen av rättigheter och skyldigheter i överensstämmelse med fördragets bestämmelser, medför således en definitiv inskränkning av staternas suveräna rättigheter. En senare ensidig rättsakt som är oförenlig med gemenskapsbegreppet kan inte gälla framför denna inskränkning."

Princip: EU-domstolen fastställde i detta fall **företrädesprincipen**. Detta innebär att EU-rätten har företräde framför nationell lagstiftning. Om det föreligger en konflikt mellan nationell lag och EU-rätt, ska EU-rätten ha företräde. Costa mot ENEL är grundläggande för EU-rättens överstatlighet och bidrog till att stärka den europeiska integrationen genom att säkerställa att EU-lagstiftningen har primat över motsägande nationell lagstiftning.

Ur dessa rättsfall kan två mycket viktiga principer utläsas. EU är en egen lagstiftande organisation och dess lagstiftning drabbas medlemsländerna, dess medborgare, företag och myndigheter direkt. EU-lagstiftning har dessutom ett företräde mot nationell lagstiftning i de fall där nationell lagstiftning och EU-lagstiftning berör samma fråga (mer längre ner om vilka områden som EU har rätt att lagstifta i).

Subsidiaritetsprincipen & Proportionalitetsprincipen

Subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna styr utövandet av EU:s befogenheter. Syftet med subsidiaritetsprincipen (närhetsprincipen) är att – på de områden där unionen inte har exklusiva befogenheter – värna medlemsstaternas möjlighet att fatta beslut och vidta åtgärder, liksom att ge unionen rätt att ingripa om målen för en planerad åtgärd inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna, utan bättre kan uppnås på EU-nivå "på grund av åtgärdens omfattning eller verkningar". Avsikten med att skriva in subsidiaritetsprincipen i EU:s fördrag var alltså att föra utövandet av befogenheterna till en nivå som ligger så nära medborgarna som möjligt, i enlighet med den närhetsprincip som dessutom anges i artikel 10.3 i EU-fördraget.

Subsidiaritetsprincipen blir särskilt aktuell i lagstiftningsprocessen, då varje medlemslands parlament ska få yttra sig över det lagförslag som kommissionen har lagt (mer om det nedan).

Proportionalitetsprincipen innebär att EU måste motivera sin lagstiftning, oavsett om man har exklusiv eller delad befogenhet att agera (se befogenheterna nedan). EU får bara vidta de åtgärder som krävs för att uppnå sina mål, och inte mer. Med åtgärd menas här till exempel lagstiftning. Det innebär att EU måste motivera att, för att EU ska uppfylla målen i fördragen, så måste man lagstifta.

Ett lagförslag som går långt över vad som är nödvändigt för att uppnå målen lever inte upp till proportionalitetsprincipen.

Rättsfall

Vodafone (Mål C-58/08)

Vodafone-fallet (Mål C-58/08) vid Europeiska unionens domstol handlade om en juridisk utmaning mot EU:s förordning som syftade till att begränsa roamingavgifter (en extra kostnad som mobiltelefonanvändare kan behöva betala när de använder sitt mobilabonnemang utanför det egna landet) för mobiltelefonanvändare inom EU. Flera stora telekommunikationsföretag, däribland Vodafone, argumenterade mot denna förordning. De hävdade att EU överskred sin behörighet och att förordningen kränkte deras rättigheter att bedriva näringsverksamhet. Dessutom ifrågasattes förordningens proportionalitet och förenlighet med subsidiaritetsprincipen.

DOM AV DEN 8 JUNI 2010 — MÅL C-58/08
DOMSTOLENS DOM (stora avdelningen)
den 8 juni 2010*

I mål C-58/08,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 234 EG, framställd av High Court of Justice (England & Wales), Queens's Bench Division (Administrative Court) (Förenade kungariket) genom beslut av den 18 december 2007, som inkom till domstolen den 13 februari 2008, i målet

The Queen, på begäran av:

Vodafone Ltd,

Telefónica O2 Europe plc,

Subsidiaritetsprincipen: Denna princip fastställer att EU endast ska agera (särskilt i områden som inte faller under dess exklusiva befogenhet) om målen för en åtgärd inte kan uppnås lika effektivt av medlemsstaterna enskilt. I Vodafone-fallet hävdade telekommunikationsföretagen att regleringen av roamingavgifter borde hanteras av medlemsstaterna eller lämnas till marknadskrafterna, i stället för att centraliseras på EU-nivå. Domstolen konstaterade dock att problemet med höga roamingavgifter var gränsöverskridande och påverkade konsumenter i hela EU. Detta innebar att enskilda medlemsstaters åtgärder inte skulle vara lika effektiva för att hantera problemet som en samordnad EU-omfattande åtgärd. Därför ansågs EU:s ingripande vara motiverat enligt subsidiaritetsprincipen.

Proportionalitetsprincipen: Proportionalitetsprincipen kräver att EU:s åtgärder är lämpliga och nödvändiga för att uppnå legitima mål och inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dessa mål. Telekommunikationsföretagen ifrågasatte om förordningen var proportionell, hävdade att prisgränserna var för restriktiva och kränkte deras rättigheter att bedriva näringsverksamhet. Domstolen fann dock att EU:s åtgärder var proportionerliga. Domstolen betonade att målet med förordningen var att skydda konsumenterna från orimligt höga roamingavgifter och främja konkurrensen på den inre marknaden. Genom att införa prisgränser säkerställdes att avgifterna förblev rimliga och transparenta, vilket ansågs vara ett lämpligt och nödvändigt sätt att uppnå dessa mål.

Sammanfattningsvis ansåg EU-domstolen att både subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna hade uppfyllts i detta fall. Genom sitt beslut bekräftade domstolen att EU hade rätt att reglera roamingavgifter för att skydda konsumenterna och främja en rättvis och konkurrenskraftig marknad,

samtidigt som man respekterade dessa grundläggande principer i EU-rätten.

Philip Morris (Mål C-547/14)

Målet Philip Morris (Mål C-547/14) vid Europeiska unionens domstol rörde en tvist om tobaksproduktdirektivet (2014/40/EU). Denna lagstiftning var ett försök av EU att harmonisera reglerna för tillverkning, presentation och försäljning av tobaksprodukter inom unionen. Philip Morris International och andra tobaksföretag väckte talan mot denna lagstiftning, och argumenterade att vissa bestämmelser i direktivet var oförenliga med EU:s lagstiftning.

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (andra avdelningen)

den 4 maj 2016*

Begäran om förhandsavgörande — Tillnärmning av lagstiftning — Direktiv 2014/40/EU — Artiklarna 7, 18, 24.2 och 24.3 — Artiklarna 8.3, 9.3, 10.1 a, c och g, 13 och 14 — Tillverkning, presentation och försäljning av tobaksvaror — Giltighet — Rättslig grund — Artikel 114 FEUF — Proportionalitetsprincipen — Subsidiaritetsprincipen — Unionens grundläggande rättigheter — Yttrandefrihet — Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna — Artikel 11

I mål C-547/14,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court) (Högsta domstolen (England och Wales), avdelningen Queen's Bench (förvaltningsrättsliga avdelningen), Förenade kungariket), genom beslut av den 7 november 2014, som inkom till domstolen den 1 december 2014, i målet

The Queen, på begäran av:

Philip Morris Brands SARL,

Philip Morris Ltd,

British American Tobacco UK Ltd,

Subsidiaritetsprincipen: Denna princip innebär att EU endast ska vidta åtgärder (särskilt i frågor som inte är dess exklusiva behörighet) om målen för den föreslagna åtgärden inte kan uppnås på en lägre (nationell eller lokal) nivå. I fallet med tobaksproduktdirektivet hävdade tobaksföretagen att EU hade överskridit sin behörighet och ingripit i frågor som borde hanteras på nationell nivå. Tobaksföretagen ansåg att medlemsstaterna själva borde få avgöra hur de ville reglera tobaksförpackningar och hälsovarningar. Europeiska unionens domstol bedömde dock att tobaksrelaterade hälsofrågor var av gränsöverskridande natur och att en lagstiftning på EU-nivå var nödvändig för att säkerställa en hög folkhälsoskyddsnivå i hela unionen. Domstolen fann att EU var rätt instans att hantera denna fråga, motiverat av målet att upprätthålla en fungerande inre marknad samtidigt som man skyddar folkhälsan.

Proportionalitetsprincipen: Denna princip innebär att EU:s åtgärder inte får gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå de avsedda målen. Tobaksföretagen hävdade att vissa bestämmelser i direktivet, som krav på standardiserade förpackningar och stora hälsovarningar, var oproportionerliga och onödigt restriktiva. De menade att dessa åtgärder skulle inkräkta på deras rättigheter och friheter, särskilt rörande immateriella rättigheter och fri företagsamhet. Europeiska unionens domstol ansåg dock att dessa åtgärder var proportionerliga i förhållande till målet att skydda folkhälsan. Domstolen underströk att tobaksbruk är en av de största hälsohoten i EU och att dessa åtgärder var berättigade och nödvändiga för att minska tobaksbrukets attraktivitet, särskilt bland unga.

Sammanfattningsvis ansåg domstolen att både subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna hade iakttagits i utformningen och genomförandet av tobaksproduktdirektivet. Dessa principer blev alltså centrala i domstolens bedömning för att avgöra om EU hade agerat inom ramen för sina befogenheter och på ett sätt som var förenligt med de mål och begränsningar som fastställts inom EU-rätten.

Lojalitetsprincipen

Enligt fördragen ska medlemsstaterna agera lojalt mot varandra och EU. Det innebär att samarbeta och att hjälpa varandra. Mer konkret innebär det att samarbeta och respektera EU:s institutioner och lagstiftning. Till exempel måste svenska myndigheter och domstolar följa EU-rätt när de dömer och fattar beslut. Lojalitetsprincipen är ömsesidig och går åt båda hållen, EU:s institutioner ska också respektera medlemsländerna.

I praktiken innebär det att medlemsstaterna är skyldiga att:

- Genomföra EU-lagstiftning effektivt och i tid: Detta innebär att anpassa nationell lagstiftning för att vara i linje med EU-direktiv och förordningar.
- Avstå från åtgärder som underminerar EU:s mål: Medlemsstater ska inte vidta åtgärder som strider mot EU:s lagar eller principer.
- Assistera EU-institutioner: Detta inkluderar att tillhandahålla nödvändig information och samarbeta i utredningar.

Det finns fall där EU-domstolen har "fällt" medlemsländer för brister i uppfyllandet av lojalitetsprincipen. Ett exempel är rättsfallet Kommissionen mot Luxemburg (C-473/00), där Luxemburg inte hade införlivat EU-direktiv om elektronisk kommunikation i nationell lagstiftning inom den utsatta tidsfristen. EU-domstolen fastställde att Luxemburg hade brutit mot sin lojalitetsplikt genom att försumma att införa nödvändig lagstiftning i tid (mer om detta längre fram).

Rättsstaten

Rättsstaten som begrepp är mycket viktigt inom EU, på samma sätt som i svensk konstitutionell rätt kan begreppet definieras på olika sätt. Dels formellt, och då tar begreppet sikte på kärnan, dvs legalitetsprincipen (makt utövas under lag). Vi ska denna gång även undersöka den materiella definitionen som den används inom EU.

Legalitetsprincipen

Legalitetsprincipen handlar inte bara om att EU ska ha rätt att agera på vissa områden, utan också om när och hur EU får använda den makten. Det är en slags spelregel som ser till att allt går rätt till i EU och att ingen går utanför de gränser som satts upp.

Internt, alltså inom EU, betyder legalitetsprincipen att de olika delarna av EU, som Europaparlamentet, EU-kommissionen och domstolen, måste respektera varandras roller och den maktbalans som finns mellan dem. Ingen av dessa institutioner kan ta över den andras jobb eller makt.

Externt, det vill säga utanför EU:s egna institutioner, innebär legalitetsprincipen att EU bara får göra saker som medlemsländerna har bestämt att de får göra. EU-länderna har i olika fördrag kommit överens om vilka områden EU kan jobba med och vilka mål de ska sträva efter. EU kan inte bara bestämma sig för att göra något utanför dessa områden.

Rättsstatsprincipens delar

Rättsstatsprincipen är en grundpelare i Europeiska unionens struktur och en nyckelfaktor i dess medlemsländers styrelseskick, inklusive Sverige. Denna princip bygger på att rätten står över all annan makt och att alla, inklusive staten själv, är underkastade lagen. Här är några centrala aspekter, med Sverige som exempel:

1. Lagenlighet:

Lagarna ska stiftas och tillämpas på ett öppet och demokratiskt sätt.

2. Rättssäkerhet:

Lagar och regler ska vara tydliga, tillgängliga och förutsägbara.

3. Förbud mot godtyckligt utövande av befogenheter:

Begränsar myndigheters möjlighet att agera godtyckligt.

4. Oberoende och opartiska domstolar:

Domstolar ska vara självständiga och skyddade från yttre inblandning eller påtryckningar.

5. Effektiv rättslig prövning:

Tillgång till rättvisa och möjligheter att överklaga, med respekt för grundläggande rättigheter.

6. Likhet inför lagen:

Alla individer ska behandlas lika av lagen och myndigheterna.

7. Skydd för grundläggande rättigheter:

Inkluderar rättigheter som icke-diskriminering och likhet inför lagen.

8. Maktindelning:

En klar separation mellan lagstiftande, verkställande och dömande makt för att förebygga maktmissbruk.

Lagenlighet och Demokrati: I EU, liksom i Sverige, måste alla lagar stiftas genom en demokratisk process. Det innebär att lagarna skapas och godkänns genom öppna, transparenta och ansvariga system, där folkets vilja återspeglas i riksdagens beslut.

Rättssäkerhet: Detta innebär att lagarna är tydliga, konsekventa och förutsägbara. I Sverige säkerställs detta genom noggrann lagstiftning och offentlig tillgång till juridiska dokument, så att medborgarna enkelt kan förstå och följa lagen.

Förbud mot godtyckligt agerande: Myndigheter och statliga organ får inte handla godtyckligt. Detta säkerställs genom att deras beslut och åtgärder grundas på lagar, och genom system för att övervaka och utmana deras beslut.

Oberoende Domstolar: En av de viktigaste aspekterna av rättsstatsprincipen är oberoende och opartiska domstolar. I Sverige fungerar domstolarna självständigt från regeringen och andra statliga institutioner för att garantera en rättvis och opartisk rättegång.

Likhet inför lagen: Alla, oavsett social status eller makt, är lika inför lagen. Detta är en grundläggande princip i både EU och Sverige, vilket betyder att alla behandlas lika i rättssystemet.

Maktdelning: Även om Sverige formellt sett inte följer en strikt maktdelning enligt Montesquieus lära, praktiseras en uppdelning av makt mellan riksdagen (lagstiftande), regeringen (verkställande) och domstolarna (dömande) för att säkerställa en balanserad och demokratisk styrning.

Genom dessa principer säkerställs en rättvis och balanserad rättslig ram inom EU och dess medlemsländer, vilket är avgörande för att upprätthålla frihet, demokrati och skydd av mänskliga rättigheter.

Anslutningskriterierna

EU:s anslutningskriterier, kända som Köpenhamnskriterierna, är avgörande för alla länder som strävar efter medlemskap i unionen. Dessa kriterier, fastställda vid Europeiska rådets möte i Köpenhamn 1993, innefattar flera grundläggande krav:

1. **Politiska Kriterier:** En kandidatstat måste ha stabila institutioner som garanterar demokrati, rättsstat, mänskliga rättigheter samt respekt och skydd för minoriteter. Rättsstaten är särskilt viktig och innebär att landet måste ha en fungerande och oberoende rättslig infrastruktur för att säkerställa rättvisa och rättssäkerhet.
2. **Ekonomiska Kriterier:** En fungerande marknadsekonomi som kan hantera konkurrenspress och marknadskrafter inom EU.
3. **Förvärv av EU:s regelverk:** Förmågan att ta på sig och genomföra skyldigheterna av EU-medlemskapet, inklusive anpassning till unionens politiska, ekonomiska och monetära union.

Dessa kriterier säkerställer att nya medlemsstater delar EU:s värderingar och är kapabla att bidra till och dra nytta av unionens mångsidiga samarbete. Rättsstatligheten är centralt för att upprätthålla unionens grundläggande principer och säkerställa en stabil och rättvis tillämpning av EU-lagar och policy.

From:
<https://juridik.kristiansen.nu/> - Juridik på gymnasiet

Permanent link:
https://juridik.kristiansen.nu/doku.php?id=eu_raett:grundlaeggande&rev=1702287767

Last update: 2023/12/11 09:42

